

va il·lustrar Jq. Ruyra, *crétua* (no havia transcendit abans d'ell): «es dedica a la pesca --- perseguint els crancs per les *crétues* de les roques», «aquelles orellasses d'un vermell fi, amatades de pèls blancs, que eixien de llurs caus, com una xarbotada d'escuma per una *crétua* de roques marines ---», «vaig veure que la nuvolada de sol ixent se caragolava, esbadellant-se a grans esquerdes --- aleshores entrà la llevantada amb totes les seves forces --- i l'horitzó tornà a cloure les seves *crétues* i a ennegrir-se» (*Marines i Boscatges*, pp. 155, 221, 241 = *Pinya de Rosa* I, 141; II, 59, 78), i encara: «havia davallat per la cinglera, arrapant-se a les *crétues* i tavelles de la penya» (*Pinya de Rosa* II, 207). Més tard va usar-lo Victor Català (potser havent-lo oït directament en el seu Baix-Empordà, el passatge de *Mare Balena*, 1920 [veg. *AlcM*] té regist de cosa viva) i el novellista Roig i Raventós adepte lingüístic del gran Ruyra (eren blanencs tot dos), de manera que el mot s'ha donat a conèixer bastant entre gent afccionada a la llengua; però alguns d'aquests sorprenghen la bona fe dels autors d'*AlcM* en dir-los que a Barcelona (!) es pronuncia *crétua*: el mot ha estat sempre desconegut en el parlar de Barcelona, puc donar-ne fe, perquè no el perdo de vista des de les meves primeres notes de 1925-28 (tampoc no el vaig sentir mai a Sant Pol ni a Pineda, ni hi ha notícia concreta de la «Costa de Ponent»): ha de ser un terme de la Costa Brava.

Spitzer, tot assenyalant el mot en Ruyra (*LexikK*, 1922, p. 41), ja va trobar essencialment l'etimologia d'aquest *crétua*: tot i que no coneixia la forma catalana *creta*, ja va indicar el parentiu amb el cast. *grieta* i l'it. *cretto*, que vénen del ll. *CREPITARE*; però li quedava l'escrúpol de la *u*; acabava rebutjant la idea que pogués sortir d'una variant **creuta*, transposició de la *u*, la qual sortiria de la *p* de *CRĒPĪTA*, idea que no es pot dir que fos desencaminada.² Ell mateix acaba decidint-se per donar-ho com un cas de sufix *-ua*, que recorda en el nostre *pèrdua*, i en els oc ant. *rëndoa*, *pèrdo*; ell (ib., p. 159, § 1) i jo mateix (n. 2 al meu article del *DCEC*) hi afegíem algun cas més (*sègoa*, *quèstua*, i encara *vàlua* i algun altre), i bé sembla tenir raó, amb tot i que no val el cas del mall. *menjúa* que l'acabà de decidir (però que no té *-ua* com creia ell) i que no es pot negar que té força el seu altre escrúpol que tots aqueixos termes pertanyen a una esfera semàntica diferent de la de *crétua* (l'abstracta i legal o administrativa).

Almenys està ben demostrat l'origen del tipus del cast. *GRIETA* i els seus congèneres, ara que li hem assenyalat tants antecedents i germans catalans, de la forma *creta*; veg. l'exposició en el *DCEC* II, 785; antigament fou cast. *crieta* [Ss. XIV-XVI], port. *greta* i *agretar* 'esquerdar' i 'clivellar-se' [S. XVI]; hi ha un it. *crétto* 'esquerda grossa en un treball o mur d'obra', i *crettare* 'esquerdar-se una paret', 'obrir-se fissures a la pell', no estranys a l'ús comú de la llengua, si bé poc corrents i més dialectals de Toscana que de Florència («non popolare» Petrocchi; AngPrati; manquen del tot en Tommaseo); gc. bigordà *grèta* «fente»

(Arrens i Gedre, prop Gavarnia), Rohlf's (*Le Gc.*, § 178; *Le Gc.*, § 253), prov. *creto* 'cicatiu', *cretà* 'cicatiu' (usat per Mistral, *TdF*), fr. ant. *creter* 'escindir' o 'esqueixar' (rar), *cretel* 'espitllera'.

L'escrúpol de Cornu contra *CREPĪTA* com a ètmon de *greta/grieta* (que hauria hagut de donar **griebda* o *grebda* sonoritzat), es veia que no era vàlid, ja abans de trobar *CREPTA* documentat, perquè *CREPTURA* es trobava sovint en textos vulgars dels Ss. VI-IX (veg. les dades que en dono, 785b14ss.), i perquè també existien formes sincopades, en part vulgars en part ja clàssiques, en els derivats d'altres participis semblants en -(I)TUS de verbs en -ARE: *sectus* de *secare*, *PLICTA*, *EXPLICITUS* (> *pleta*, *esplet*) de *PLICARE*, *EXPLICARE*; tan segur era que *CREPITUS*, -A, s'havia d'haver contret en *CREPTUS* ja en llatí vulgar, que d'ací el ll. vg. hispànic havia format derivats en -PTIARE, com *resquicio*, *quicio*, abans *rescriço*, provinents de *REX-CREPTIARE*. El derivat en -UA potser introduït per analogia de *HIATUA* (plural del vulgar *HIATU*, -UUS 'escltxa, badaluc' d'on el NL xurro *Yátova*).

Aquesta formació en -IARE, endemés, ens dóna una idea que lleva encara un altre escrúpol És clàssic el ll. *CREPĪTUS*, -ŪS, abstracte amb el sentit d'esclat, *espeter nec*. Tal com de *fluctus*, -ŪS, es formava *fluctuare*; de *situs*, -ŪS, *situare*; de *actus* *actuare*, i més tardanament en van apareixer molts així, com *exceptuare*, *effectuare* i un sens fi, també es degué crear un **CREPTUARE* al costat de *CREP(I)TUS*, -ŪS. I d'aquest pogué sortir simplement la variant *crétua* en lloc de *creta*.

¹ Per l'aspecte dels llocs ha de significar justament 'esquerda, escltxa' o cosa semblant. No tinc a mà les dades que recollírem Mascaró i jo en les respectives enquestes; i en la meua no hi hagué ocasió de preguntar què significava, car deu ser encara apel·latiu o genèric més o menys viu, judicant per l'ús amb article: almenys hi ha *Sa Punta de sa Creta* a la costa de Santanyí (mapa Mascaró, 44D10).—

² Cf. tal forma en una història del monoverí Mtz. Ruiz: «ha' y una casa encantà --- cundix la remó, y conten --- no acaben--- que se senten roïdos a mija nit --- que un torcamans penjat en un almellé pa exuà's, l'han encontrat en la estaca des aparells; que un bossé de coca s'ha florit a *creutes*; que ---» (*Canyís y canyissaes*, p. 22). *Creutes*: seria 'solcs, sécs', i tindríem llavors la variant del nostre mot, que Spitzer creia lícit postular? Però fa por que ací hagi intervingut el «follet» de les impremtes, i ens ensiborní amb el seu mirallet potser una errada tip. per *creuetes*? Cf. encara l'eiv. *grétol* 'crivell esquerda de paret' (potser reducció d'esdrúixol **grétola* a la manera rossellonesa). I veg. *GARITA*.

CREU, del ll. *crūx*, *crūcis*, 'creu', 'forca', 'costell, picota', 'turment, pena, assot'; passant per *croz*, va donar primer *crou*, i aquest es canvià en *creu* per diferenciació de les vocals. □ 1.ª doc.: *crod*, Homilies; *crou*, a. 1181; *creu*, a. 1186.

La lletra -d en les Homilies representa un so molt